

Анатолій Шпиталь

SKRIPTA MANET*

(ДО 85-ЛІТТЯ ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО)

У зв'язку з 80-літтям подається огляд творчості Павла Загребельного з акцентом на новаторстві тематики та розмаїтті художньо-виражальних засобів притаманних творчій манері митця на довгому літературному шляху.

Ключові слова: Павло Загребельний, творчий шлях, доробок.

Anatoly Shpytal. Skripta manet (In commemoration of the 85th anniversary of Pavlo Zahrebelny)

Commemorating the 85th anniversary of Pavlo Zahrebelny, we offer an overview of his works, stressing the innovative character of his subjects as well as diversity of the literary devices he used throughout his long career as a writer.

Key words: Pavlo Zahrebelny, creative development, literary heritage.

Павло Загребельний

Так склалося, що цього року збіглися дати ювілеїв визначних українських прозаїків, майстрів історичного жанру. Юрію Мушкетуку і Роману Іваничуку – по 80, Валерію Шевчуку – 70, а от Павлові Загребельному 25 серпня 2009 року виповнилося б 85 років.

Розмова наша про Павла Загребельного, чий доробок вражаючий, подиву гідний як за обсягом, так і за багатогранністю, гостропроблематичністю. Художнім словом охоплено

десять віків нашої історії, і недаремно фактично й досі не прочитаний (з 1994 року!) роман “Тисячолітній Миколай” дав привід авторів цих рядків відштовхнутися від назви й назвати колись свій матеріал про Майстра “Тисячолітній Загребельний”. “Прозаїки – це воли”, – любив повторювати П.Загребельний. І часто цитував давнього літописця: “Три персти пишуть, а все тіло болить”. Читачі мало знають про чорнову роботу письменника, коли відбувається накопичення знань про предмет зображення. Наприклад, для невеликого розділу про Київ у романі “День для прийдешнього” (1964) автор “перелопатив” сотні книжок про давнє місто й собор Софії Київської. Та все це напрацьоване не пропало марно – пізніше постав роман “Диво” (1968).

Лише згадаємо коротко час липня 1941 року, коли високий худорлявий хлопчина, обдуривши комісію (додав рік до своїх сімнадцяти), став курсантом артучилища. Сам із села Солошино Кобеляцького району на Полтавщині, нині затопленого штучним морем, щойно скінчив десятирічку. Оборона Києва, поранення, госпіталь аж у Ташкенті, знову училище, нові бої, контузія... До окопу, в якому лежав молодий лейтенант, підійшли двоє німців. Молодший,

* Написане лишається (лат.).

побачивши напівпритомного хлопця, зірвав із плеча “шмайсер”, щоб дострілити його, але старший щось крикнув йому, зупинив і показав Павлові рукою – вилазь, іди до інших полонених, які вже в колону збивалися. Із серпня 1942 р. по лютий 1945 р. – концтабори, партизанські бої на Рейні, робота в англійській зоні окупації. І все це – до двадцяти одного року!

Філфак Дніпропетровського університету, журналістська й редакторська робота, секретарювання, керівництво Спілкою в 1979-86 рр. “Кілька років творчої праці забрали одні засідання, наради і парткоми”, – жалівся найпродуктивніший за всю історію нашої літератури автор. Оповідання, повісті, пригодницькі романи на початку шляху в літературу засвідчили нелінійність і неоднорівномірність його творів. Навіть виробничий роман “Спека” (1960) був, по суті, експериментальним, як і сатирично-полемічний “День для прийдешнього” (1964). Інститут архітектури там – справжній паноптикум, а його керівництво (директор – безликий Кукулик, інтриган Кошарний, невіглас Жеребило) ніби спроектоване в наш час, на тих людців високих посад, що “спливли” в часи незалежності. Саме там автор розкрив “дияволізм ХХ століття: посередність, нездатність і недовченість”.

А от роман “Південний комфорт” (1984) розглядався на колегії Генпрокуратури СРСР. Це твір про чесну людину серед “перевертнів у погонах”. Після виходу твору були зібрані десятки списків із сотнями прізвищ працівників прокуратури, які засуджували цей роман як наклеп на систему правосуддя. За словами юриста Л.Єфімова, який друкував судові нариси у пресі, “чи смішно, чи страшно було те, що у вигаданих персонажах кожен прокурорський працівник впізнавав сам себе, дивуючись, звідки П.Загребельний знає його “підноготну”. Що ж, у романі були блискуче виписані типові характери в типових обставинах... Тепер можна сказати, що той роман вартував П.Загребельному звання Героя Соціалістичної праці, до якого його мали представити у зв'язку з 60-літтям. Генпрокурор СРСР злякався відкривати кримінальну справу проти автора, хоч цього вимагала Колегія.

І була ще трагічно-тремтлива повість “Дума про невмирущого” (1957), яку часто називають автобіографічною.

Узагалі ж писати про П.Загребельного – справа невдячна. Так розповісти про свою “творчу лабораторію”, як він у “Спробі автокоментаря” (1975), не зміг би, певно, жоден письменник. Торік з'явилося друге, доповнене видання статей і виступів “Думки наррозхрист”. Ще повернемося до нього, згадаємо лише, що П.Загребельний часто говорив: не читає, що пишуть про нього, і водночас (!) твердив, що нічого вартісного про нього ніхто не сказав. Але то до слова. Щоб написати про нього, потрібна книжка аркушів на сорок – такий він неочікуваний, різний у кожному творі, а інформаційна наповненість вражаюча. “У мене б голову розірвало як снаряд, якби я знав хоч десяту частину того, що Загребельний”, – писав його друг А.Дімаров у книжці спогадів “Прожити і розповісти”. Там він показав нам майстра прози як людину з характером, що зовсім не мед, і водночас з унікальним чуттям усього талановитого, за яке боровся все життя.

Зображення сучасності в романах П.Загребельного робило нас духовно багатшими, розширювало наш світогляд. Справді, хто не читав його – сам себе обікрав. Нині можемо зрозуміти ЦК Китаю, який рекомендував партійним керівникам прочитати роман “Розгін”, що вийшов там накладом у 700 тис. примірників. У нас були голосні розмови про науково-технічну революцію, автоматизовані системи управління й мало роботи в цьому напрямку, а в них, певно, розмов було менше й побачили вони щось у романі таке, що взяли його “на озброєння”.

Не кожен твір П.Загребельного витримав випробування часом, але на момент виходу він був справжнім явищем літератури. А от деякі історичні романи житимуть ще довго. Відлучені від своєї історії, ми жадібно накидалися на історичні повісті й романи. Докторами історичних наук ставали після захисту праць на зразок “Роль парторганізацій Полтавської області у виконанні завдань шостої п’ятирічки”, хоч знали, що жодної п’ятирічки не витягли; писалось про Давню Русь (слово “Київська” було заборонене) у плані колиски трьох братніх народів. Як намагався один із князів залізти в ту колиску – роман “Смерть у Києві”.

Про роман “Диво” П.Загребельного написано, певно, більше, ніж він сам за обсягом. Вихід цього твору в другій половині 1968 року збігся з початком “похолодання”. Ішла страшна за своїм цинізмом кампанія проти “Собору” Олесья Гончара, збиралися хмари над “Мальвами” Романа Іваничука, та й на “Диво” ще до його виходу лежали доноси в ЦК. Коли професор Г.Логвин просто злякався самої композиції твору з трьома часовими пластами, зробивши єдине суттєве зауваження, що пороги в Софії були не з рожевого шиферу, а з сірого, то в П.Шелеста лежав лист, де інформувалось: у видавництві “Радянський письменник” лежить націоналістичний роман. Але комісія з ЦК стала за вихід роману, і листи пішли до Москви. Російською мовою твір вийшов лише через п’ять років. А в цей час автора звинувачували в симпатіях до язичництва...

З двох рівновіддалених у часі і просторі місць Київської Русі ніби йдуть назустріч один одному два герої “Дива”, щоб зустрітись на Горі – у центрі Києва, де талантом одного й державною волею другого постане споруда, котра тисячоліттями зачаровуватиме людей. Вічна колізія між владою та мистецтвом тут закінчилась смертю художника: митець зробив справу, яка на нього покладалася, – і більше він не потрібний.

Подивімось на деякі сторінки роману свіжим оком. Арештований гестапо професор Отава перебуває на вулиці Володимирській, 33 в тюрмі, яка міститься на території, де до війни був НКВС, а через цю тюрму пройшло десятки тисяч “ворогів народу”. І не треба писати дослідження про схожість сталінської і гітлерівської систем, варто лише знати, що після визволення НКВС зайняв своє законне місце на Володимирській, 33. Два кольори однієї чуми ХХ століття, системи-близнюки з їх репресивними апаратами. Внутрішню в’язницю розвалили десь на початку 1990-х, і залишилася вона у спогадах І.Дзюби та віршах В.Стуса, який із вікна камери бачив маківки Софії Київської. Боровся професор Отава, щоб не випиляли фрески Софії та не вивезли до Німеччини, і водночас картав себе, що винен у загибелі Михайлівського Золотоверхого собору, де перед висадженням у повітря також випилювали фрески й відправляли в Москву. То яка різниця між руйнівниками давніх святинь комуністами-сталінцями й нацистами-гітлерівцями? До речі, у тридцяті роки от таким Гордієм Отавою постав професор Микола Макаренко, котрий захищав Михайлівський собор до кінця перед посіпаками Постишева. Не підписав він лист, що собор “не має культурно-історичної цінності”, був заарештований у 1934 році й висланий до Казані, де незабаром і помер (?). Що ж, хай побутує легенда, що Софію Київську врятував Ромен Роллан, який розповів Сталіну про Ярослава Мудрого і його дочку, французьку королеву Анну...

Російські письменники у своїх творах не знайшли жодного доброго слова для Юрія Долгорукого. А от чомусь у романі П.Загребельного “Смерть у Києві” (1973) ніс світло й волю Юрій Долгорукий із Суздаля в Київ, бо тут темнота була, бруд і обжирання! А як же роман “Диво”, котрий заперечується і цим твором, і “Первомостом”? Якщо згадаємо собори й церкви, монастирі із книгозбірнями, переписувачів і перекладачів, школи для дітей – це що, деградація за сотню

років? Фраза “Київ завжди має лихі наміри” – то ставлення до зайд, до чужинців. А Юрій, два роки князюючи в Києві, збудувавши заміський палац “Рай”, про саме місто сказав: “Після Софії тут вже немає чого будувати”. Убивцю московського воєводи Кучки поставив “мером” Києва й поборами так роздратував киян, що вони по його смерті розправились із ненависними суздальцями й убили його двох синів. Можна суворо поставитись до автора, якщо виходити з року виходу твору й політичної ситуації в Україні. Та здається, що В.Фащенко знайшов ключ до його прочитання. Так от, а хто ж захоплюється в романі Долгоруким? Розтоптувач князівських чобіт Вацьо й чашник на учтах. А також дочка Ольга, безземельний князь Іван Берладник, безрідний Іваниця, дружинники. І Дуліб. Він був лікарем князя Ізяслава, нині ж, “приваблений ідеєю єдності руських земель Ю.Долгорукого” (М.Слабошпицький), віддано слугує йому. Це чоловік мислячий, і коли такий “*пiде в услуженiє*”, то колишнього господаря свого знищить, а теперішнього вознесе.

Задум роману “Первоміст” (1971) виник з однієї згадки в літописі: “Того ж літа 6623 (тобто у 1115 році. – А.Ш.) устрої мост через Дніпр Володимир”. А що функціонував він 100 років, доводять приклади із світового мостобудування. Твір суто локальний щодо місця дії, лише “посольство” до Батия випадає з тексту. Це якоюсь мірою роман запитань. Чому “всіляко залежний від великого князя й покiрливий” Мостовик не спалив міст перед монголами? Чому тут запихаються їжею, підбирають недоїдки? Чому все оточення Митника “самі без’язики, вперті і тупі”? Ніби не писав П.Загребельний “Диво”, не відповів гідно Л.Новиченкові, коли той намагався захистити “бідолашну Європу”. Хай залишиться загадкою створення паноптикуму в романі “Первоміст”, та парадокс у тому, що, хоч воно неприйнятне тобі, але ж талановито написано.

Ярослав Мудрий трьох своїх дочок віддав за трьох європейських королів: французького, норвезького, угорського. Син його Всеволод свою дочку Євпраксію з політичних мотивів віддав дванадцятилітньою заміж у Саксонію, за маркграфа Генріха Штадтського. Про неї роман П.Загребельного “Євпраксія”. І от у нас перед очима “ціла Європа з її темнощами, тупістю, дикістю і хаотичністю”. Заручену, її помістили в монастир, де настоятелькою була сестра імператора Генріха IV. Помер її суджений, побачив її володар, закохався... і стала вона Адельгейдою, дружиною володаря Священної Римської імперії. “Станеш імператрицею – ошчасливиш світ. Ошчасливиш себе чи світ?”. Не хотілося вірити ні у зло, ні в нещастя, та прийшло прозріння. Таємна секта, оргії, втеча, виступ перед Собором 1095 року у П’яченці. Повернувшись до Києва, помирає самотньою, ніким не зрозуміла, не прийнята. І маленька згадка в літописі: “У літо 6617 (1109 р. – А.Ш.) преставилась Євпраксія, дочка Всеволода, місяця липня, 9 дня, і тіло її покладене в Печерському монастирі, біля південної брами”. Як зауважив автор, “Євпраксія” – роман про долю людини. А що доля людська, надто у трагічних її вимірах, найвиразніше простежується на прикладі жінки, то й написано цей роман про жінку, про трагедію розлуки з рідною землею, про трагедію втрати любові”.

Ці слова, але з іншим закінченням – “...про трагедію закоханості в свого ворога” – можна сказати про наступний історичний роман “Роксолана”. Страшно було читати в некрологах про П.Загребельного, що він був розчарований телефільмом, який зняли за його романом. Ці журналісти з вищою освітою без середньої не знали, що те телемило – за повістю О.Назарука “Роксоляна” (1930), що в далекій Австралії М.Лазорський створив повість “Степова квітка” про Роксолану, на материковій Україні С.Плачинда і Ю.Колісниченко про неї вперше написали в нещадно каменованій книжці “Неопалима купина”. А перший твір з’явився у Франції, за два роки до смерті султанші. Та чого лише не

понаписували – від ультрапатріотичних творів до романів жахів. А.Кримський в “Історії Туреччини”, спираючись на історичні факти, трактував роль Роксолани в історії. Але не знайдемо відповіді у видатного сходознавця на питання: “Як, якою силою, якими чарами тримала Роксолана султана, цього наймогутнішого володаря світу, який навіть спробу державного перевороту їй простив?”. Знайдемо відповідь у словах роману: “Вона розбудовувала свій розум як міст, по якому можна перейти найширшу річку”. Читаємо її листи до султана, її вірші трьома мовами (турецькою, арабською й перською), бачимо здивоване обличчя венеціанського посла, коли вона заговорила з ним італійською. Згадаймо влучні слова історика Олени Компан, що ця українка спромоглася зійти на таку висоту лише завдяки винятковій силі характеру, мудрості, знанням, набутим наполегливою працею, літературному й музичному обдаруванню і, чи ж не в останню чергу, – жіночій принадності.

Про роман П.Загребельного написано багато, не будемо звертатися до аналізу сюжету, образної системи. Автор справді “повернув Роксолану психології” з міфів і легенд. Сама ж вона вросла у східний світ. Водночас у романі в мусульманський колорит оточення співом далекого птаха вривається українська пісня – і бачимо, що коріння, яке в’яже цю дивну бранку – повелительку зі своєю землею, міцне й нерозривне. Узагалі ж роман ніби зітканий із поетичних мелодій Сходу, цитат із Корану, султанських фірманів та уривків із творів хроністів різних часів. І ніби контрапункт твору – пісня: “Ой глибокий колодязю, боюсь, щоб не впала. Полюбила невірного – тепер я пропала...”. От за такі романи Л.Тарнашинська й назвала П.Загребельного першим феміністом в українській літературі ХХ століття! І до всього написаного “про Роксолану” обов’язково додамо й вивищимо над усім статтю Н.Зборовської “Імперія чоловіка і жінки в романі “Роксолана” П.Загребельного” (“Кур’єр Кривбасу”, 2005, № 5). От тільки якось не сприймається переробка фрази Сенеки, унаслідок чого вийшло: “У світі немає більш похмурої тварини, ніж чоловік...”.

Ще зі студентських літ знаючи про іншу українку, яка також стала султаншею Турхан-ханум (Турхан – вельможна), очікував, що згадає про неї і П.Загребельний. Ну не міг він не написати про цю унікальну жінку, яка стала матір’ю єдиного султана, котрий привів на Україну своє військо і в’їздив до Кам’янця на коні по розкладених на дорозі християнських іконах!.. Але яка вона була як жінка! З усього світу було зібрано не просто жінок, а жінок – велетнів, і наша землячка і тут усіх перевершила! Який то був гарем, які пристрасті там вирували... І таки згадав про неї П.Загребельний у романі “Юлія, або Запрошення до самовбивства” (2002).

Про роман “Я, Богдан” П.Загребельного, на відміну від “Роксолани”, яка була тепло сприйнята критикою, писали різне, аж до різко негативного. М.Жулинський зауважив, що автор “настільки злагоджено витворює дует Загребельного-Хмельницького, що мимоволі складається враження звучання одного голосу” (“ЛУ”, 1983, 7 лип.). Але це має також і свої слабини, адже слово гетьмана щодо будь-якої події ніби остаточне, його характеристики – це присуд долі. Та й був він жорстокий – сам за війну зарубав кількох полковників і сотників. Скільки дісталось Івану Виговському і які жорстокі слова сказані про нащадків... Спочатку, з перших років незалежності України, здавалося, що цей роман стане в центрі не лише літературних, а й історичних дискусій. Ні, історики понаписували десятки томів про державотворчу діяльність Хмельницького, але навіть не проаналізували, коли він перестав підписувати універсали “Гетьман Богдан Хмельницький його Королівської милості”, коли писав просто як український гетьман, і коли вперше підписався “Гетьман Богдан Хмельницький його Царської милості”. “Свобода – це право сміливо

ставити запитання”, – читаємо в “Богдані...”. І питання: невже після поразки під Берестечком Україні був лише один шлях – до Переяславської ради? Після погромної статті Б.Олійника в “Советской культуре” (1986, 21 жовт.) через два місяці надрукували й лист “ветеранів партії” з Києва, які кляли автора, що лише згадав про ту раду, “найвидатнішу подію за всю українську історію”. Але ж є в романі: “Було в церкві всенародне множество мужської і жіночої статі, а від багатої радості плакали. Чисті і чесні були ті сльози”. А як треба було б написати? Як Н.Рибак, котрий раду показав як бразильський карнавал, коли ходили вулицями, обійнявшись, п’яні козаки і стрільці і щось намагалися співати? Чи як у Г.Хоткевича в “Богдані Хмельницькому”, де розбрелись стрільці між мовчазними козаками й на запит гетьмана прокричали: “Волімо!” – а на плече Богдана лягла рука Бутурліна, і почув він: “Вот теперь ты, Богдашка, и царский холоп!”. Гетьман зарідав, обхопивши руками голову... Та і як написати, коли про цю раду існує лише звіт Бутурліна царю, за який той озолотив боярина! Але ж були в романі П.Загребельного два розділи про раду, викинула їх цензура, надруковані лише в “Тисячолітньому Миколаї” (1994). Не забуваймо, що “Я, Богдан” вийшов у 1983 році, коли при владі був Юрій Андропов. А щодо сюжетної лінії Мотрона – Богдан, стосовно образу цієї польської Юдифі, чия загибель зламала долю України, то на це в романі є фраза: “Жінки – це найбільша реальність життя”. І зрозуміти оте кохання гетьмана може лише людина, яка тямить, що таке останнє кохання на схилі віку такого чоловіка, яким був Хмель...

П.Загребельний якийсь зауважив: у кожному романі в нього є ключовий розділ, йому найдорожчий. У “Диві” це гонка колісниць у Візантії, у “Роксолані” – глава “Брама”, а от у “Тисячолітньому Миколаї” – останній невеликий абзац. “Тепер брат мій лежить непохований, і люди тупо вибурмочують над ним нестямні слова, а ми знов, як тисячу років тому, пливемо кудись по темному морю за чужими богами для свого зневіреного народу і не знаємо, яких же богів привеземо цього разу, яких пресвітерів, які ікони, які молитви”. Написано це в 1991 році (роман ішов до читачів три роки), а в 2003-му в лекції, прочитаній у Національному університеті “Києво-Могилянська академія”, автор гостро-публіцистично говорив про шлях України серед світових держав, про наше горе – механічне перенесення форм чужого життя на рідні терени, про якусь ідіотську потребу “зливатися” – чи то з Європою, чи то з Росією. А в тому романі, котрий вийшов у нас в часи безкнижжя й безгрошів’я, зустрічаємось із феноменом людини, яка живе тисячу років, із феноменом автора, що полемізує зі своїми попередніми творами, доповнює деякі з них. Чи було вже таким щастям прийняття християнства Київською Руссю (розділ роману “Смерд”)? “У Києві додалося жорстокості з новим Богом, а в людях народилися лицемірність і двоєдушність”, – звідти. “Кожен має дві маски – святкову і буденну, одну надягав у себе вдома, іншу виносив на вулицю, до церкви, до князя. Так народжувалась розполовиненість душ”. Розділ “Козак” – те, що не ввійшло в “Я, Богдан”, і страшні сторінки про викачування інтелекту з України після “возз’єднання”, спалення негодних книжок. І яка все-таки послідовна Росія! Читаєш: “Московські дяки вгризалися в кожне слово тих книг з єдиним наміром: чи нема в них “укоризнених” його царській величності статей або слів, щоб одразу ж зробити вимову тому уряду, в землі якого книга напечатана”, – і згадуєш останні рішення Медведева й Путіна про боротьбу з “викривленнями” історії... І ніби з книжки Є.Гуцала “Ментальність орди” такі рядки з роману: “Москва засвоїла у Візантії двоєдушність і віроломство, коли навіть князі вбивають рідних братів, викоплюють один одному очі, цілують хрест і одвернувшись, ламають клятву... Та ось до візантійського віроломства додалась монгольська

дріб'язковість і жорстокість східних деспотів, і ця страшна мішанина облудної пишноти і убогості орди, це змагання бундючності Ромейської імперії і диких орд Азії витворили царство, де панує тупа байдужість до святості приречень, до правди почуттів, до справедливих вчинків...". Цілком органічним був би розділ "Гайдамака" в романі "Розгін" (1976), де зображене дитинство Петра Карналя. Тридцять років, "буксири", розкуркулення, голод – саме тоді все було. А розділ роману "Полювання на хлястики" – про "людоловів" повоєнної пори в Європі. Злиденність села, голод 47-го року, студентське життя, підлість кар'єристів і затурканість молоді – усе проходить як історія багатостраждального нашого народу. І знову смерди – уже номенклатурно-партійні смерди від науки. До речі, в інтерв'ю 1997 року ("Думки наррозхрист", К., 2008) автор зізнався, що намагався означити три головні психологічні (історичні також) типи українців. Це смерди, козаки й гайдамаки, які пройшли через всю історію і не змінилися. Були всякі часи: переважали смерди, панували козаки, мстилися гайдамаки. Сьогодні торжествує смерд, хто б це не був: директор, банкір, міністр, нардеп – однаково він застається смердом. А чого чекати від смерда? Порятунком прийде тоді, коли стрепенеться душа народу. Бо не вмерла ж вона. Не могла вмерти, упевнений письменник.

Як убивали душу народу, його культуру і хто були ті вбивці – повість із промовистою назвою "Гола душа" (1992). "Історія нас вчить? То й нехай... Історія нас топче? Топтала, та й не розтоптала. Не все так погано в нашому домі. Справді, не все так погано, а дуже погано", – це з роману "Брухт" (2002). Ще перед виходом роману він наголосив, що твір – про "брухт", на який перетворилась Україна. Головна героїня там – бізнес-леді з "нових українців". Жовчний політичний памфлет "Стовпо-творіння" (2004) – оповідь про те, як після розпаду Великої Крабовидної імперії створилась одна Центральна Європейська Держава. Підзаголовок твору "Дерев'яна книжечка про кумедну державу" говорить сам за себе. А в тій країні – "присидент", "юродні депитати", "енциклопудії українознавства", "нечиста сила" (адмінресурс), "какадемія з какадеміками", "пилософи". Замість футболу – "стовпбол". І діється це в Стовполандії зі столицею Стовпослав. Міністри там Стовполазенко, Держистовп, Стовпокаміні, Стовпововк... За всім стежить "жопозиція", указує на недоліки. Остовпили державу, украли все, що ще залишалося, досягли стовбільності – і живуть за принципами: "Маємо те, що обнімаємо", "Як не вкрадеш, то й стовпа не поставиш". У цьому творі П.Загребельний, за Шатобріаном, "відплатив за приниження народу" отій новій "домократії".

Своєрідним заповітом можна назвати книжку роздумів і виступів "Думки наррозхрист" (2008). Які там болючі матеріали! І про історію (недаремно Олжас Сулейменов назвав Загребельного людиною, котра вміла говорити з Історією, була її літературним секретарем), і про національну ідею, і якийсь аж до терпкості людяний нарис про С.Параджанова... Надруковано тут матеріал "Великий, славний. Чи не дуже?" – погляд автора на роман "Я, Богдан" уже через роки після виходу твору. Там зізнання, що гетьман для автора – і велика неповторна особистість, але водночас і якась недовідома сила, досі не розгадана ніким. І гіркі слова: "Що більше пишеш, то менше тебе розуміють". Тут він помилився.

...Коли проводжали з Андрієм Курковим Павла Архиповича після з'їзду Спілки письменників від Будинку художників до вулиці Ярославів вал, де стояла його машина, він обмовився, що Г.Г.Маркес заповіт написав, а сам над романом сидить. І в нього ще стільки задумів, що за одне життя втілити не встигне. Знаємо про роман "Зограф" ("Іконник"), десь промайнуло у пресі у 2005 році, що закінчує його. Іконописне мистецтво прийшло до нас із Візантії, із храмів

пішло до людських осель. Але є лише три ікони Київського письма, решта десь зникли. Чи не був у нас уже після Ярослава Мудрого князь-іконоборець, як візантійський імператор Лев Ісавр, який знищував не лише мистецькі творіння, а і їх творців? У Чорнобилі мародери збирали давні ікони, їх у них вилучили, склали в хаті, а та згоріла. Залишилась одна, але стала зовсім білою, вогонь її не взяв. Про це – роман “Біла Богородиця”, де, за словами автора, головна проблема – душа і тіло. Чи, може, “Іконник” (“Зограф”) – попередня назва, а вже остаточна – “Біла Богородиця”? А ще, за словами О.Красовицького, директора видавництва “Фоліо”, котрий видав 18 книжок П.Загребельного, задумав митець історичний роман “Імперський заручник”. В основі – доля сина дочки Ярослава Мудрого, Анастасії, яку той віддав за угорського короля.

А можливо, у кількох інтерв'ю йшлося про один і той самий роман під трьома варіантами назв? У 2001 році К.Родик зауважив, що нині проза Загребельного – як гігантський слабючий магніт, але потім нагадав, що і Сонце наше охолоджується. Але, можливо, це не магніт слабіє, а ми в масі своїй стаємо легшими, порожнішими? І таке може бути...

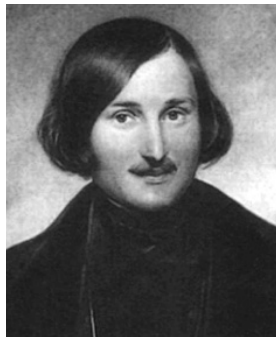
В одному з інтерв'ю 1995 року, яке закінчується словами “Стоїмо над безоднею. Треба вистояти”, П.Загребельний застерігав, що треба зберегти ядро творців, тверде, упевнене в собі, послідовне в діях. Воно має надихати й захоплювати власним прикладом. Такі люди мусять бути сіллю нації, сіллю землі. Бо як не буде цього, станеться те, про що попереджав Христос у Нагірній проповіді: “Ви – сіль землі. Якщо сіль втратить силу, то чим зробити її солоною?”. Так можна сказати і про самого Павла Загребельного. І чомусь хочеться ще навести слова з некролога Великого Європейця, Президента Франції Ф.Міттерана: “Він любив Слово, граматику і повітря бібліотек”. Це – і про Павла Загребельного теж.

Микола Ткачук

СС

СЕМАНТИКА ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО СВІТУ ПОВІСТІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ “ШИНЕЛЬ” (до 200-річчя від дня народження М.В. Гоголя)

**Микола Гоголь
(1809–1852)**

У статті розглядається повість “Шинель” М.Гоголя, яка в метааналітичному дискурсі гоголезнавства знайшла різноманітні інтерпретації, не завжди прийняті й переконливі. Виникає потреба висвітлити художню своєрідність твору крізь оптику семантики екзистенційного світу й екзистенціалів, що сприяє новому прочитанню тексту та його фікційних образів.

Ключові слова: наратор, натуральна школа, трагічний герой, екзистенціал відчаю.

Mykola Tkachuk. Semantics of existential world in Mykola Gogol's narrative “The Overcoat”

The article deals with Mykola Gogol's narrative “The Overcoat”, which was one of the most actively, although not always stringently interpreted texts within the metacritical discourse of Gogol studies. In this paper, we close the most evident gap of the previous researches, showing the artistic peculiarity of Gogol's narrative by way of analysing the semantics of existential world and existential phenomena. Thus, we give way to reinterpretations of this text and of its characters.

Key words: narrator, naturalist school, tragic hero, despair.